

Päihdeongelmaisten miesten tarinoita isyydestä

ULLA KOSONEN

Päihhteitä ongelmallisesti käyttävät isät leimataan helposti puutteellisiksi ja huonoiksi isiksi. Susanna Oksanen (2006) analysoi, millainen kuva alkoholiongelman vaivaamasta perheestä rakentuu Huoltaja-lehden (sittemmin Sosiaaliturva) artikkeleissa vuosina 1960–2004. Oksanen toteaa, että 2000-luvulle tultaessa lehdessä kuvataan isä läsnäolosta ja vastuusta vetäytyväksi ressurkaksi. Hänen mukaansa isän näkyvyys vähenee vuosikymmen kerrallaan, ja samalla isä menettää miehisiyytään. 1960-luvun maskuliininen alkoholia käyttävä isä on 2000-luvulle tultaessa muuttunut syrjäytyneeksi ja yksinäiseksi. Juovan isän kuva siis näyttää päinvastaiselta verrattuna nykyajan osallistuvan isän ja maskuliinisen miehen ihannekuvaan: se lähenee ohenevan isän mallia (Huttunen 2001; Itäpuisto 2001).

Mihin perustuu mielikuva päihdeongelmaisesta isästä? Päihdeisän tarina on tuttu elokuvista ja kirjallisuudesta, joissa hänet kuvataan useimmiten humalassa riehuvana perheensä terrorisoijana (Alakoski 2007; Franzen 2010; Simon 2009). Vaikka isyydestä tuotetut kulttuuriset mielikuvat ovat yksinkertaistettuja, yleistettyjä ja normatiivisia, ne pystyvät Johanna Mykkäsen (2010, 15) mukaan muokkaamaan yleistä asenneilmastoa. Isiä koskevat uskomukset ohjaavat hänen mukaansa käyttäytymistä, ja niiden avulla arvioidaan isyyttä. Ideaalit ja käytäntö aiheuttavat ristiriitoja ihmisille sekä rajoittavat isyyden moninaisuutta.

Toisena yleisenä vaihtoehtona päihdeisyyden huomioimisessa on huomiotta jättäminen. Päihdeäidit ovat nousseet lehtien otsikoihin, huolenpidon ja tutkimuksen kohteiksi. Missä ovat päihdeisät? On olemassa todisteita siitä, että myös isien päihdeidenkäyttö on maailmanlaajuinen riskitekijä lapsille erityisesti siksi, että se tarkoittaa

useissa tapauksissa ongelmien siirtymistä sukupolvelta toiselle (McMahon & Rounsaville 2002; Itäpuisto & Grönfors 2004). Riski on olemassa, vaikka isät eivät asuiskaan lastensa kanssa.

Thomas McMahon ja Brice Rounsaville (2002) ovat sitä mieltä, että empiirisen tutkimuksen puutteen vuoksi päihdeisät ovat yksi heikoimmista ymmärretyistä ongelmaisista ryhmistä. Minulle tarjoutui tilaisuus talvella 2009 haastatella 12:tä päihdehoitoon hakeutunutta alkoholiongelmaista isää.¹ Isät olivat eri-ikäisiä sekä biologisia että sosiaalisia isä ja eri vaiheissa päihdehoitoa: toiset osastolla vieroituksessa, toiset avokuntoutuksessa. Kullakin heistä on omanlaisensa juomisen historia ja juomiset aiheuttamat jäljet, työtilanne ja perhesuhteet.

Haastatteluissa kehotin miehiä kertomaan vaapamuotoisesti kokemuksistaan isinä. Sitten kysyin heiltä, miten heidän lapsensa pärjäävät, mitkä ovat olleet isyydessä hyviä ja huonoja hetkiä, minkälainen heidän mielestään on hyvä isä, minkälainen haastateltavien oma isä oli, miten heidän mielestään sukupuoli ilmeni perheen sisällä ja lopuksi haastateltavien elämäntilanteesta.

Tässä kirjoituksessa esittelen päihdeisien tarinoita, joissa kerrotaan päähenkilön suhteesta omaan lapsiinsa ja alkoholiongelmaan. Isätutkija Morganin (2002, 249–250, viittaus Mykkäsen 2010, 15) mukaan isyyttä ei voi erottaa perheestä. Kun perherakenne muuttuu, isäkäytännöt määrittyvät usein uudelleen. Isyys muut-

¹ Työskentelin Lapsilähtöisen päihdetyön kehittämishankkeessa Jyväskylän Seudun Päihdepalvelusäätiössä, nykyisessä SOVATEK-säätiössä. Hanke toimi vuosina 2008–2010, ja sitä rahoitti sosiaali- ja terveysministeriö ja Raha-automaattiyhdistys. Kiitän kommenteista Jouko Huttusta, Maritta Itäpuistoa ja Henna Pirkasta.

tuu myös lapsen kasvaessa ja elämäntilanteiden muuttuessa.

Löysin isien tarinoista kolmenlaista isyyttä sen mukaan, miten läheinen side isillä oli lapsiinsa ja lasten äitiin: perheenisät, jotka asuivat lastensa ja lasten äidin kanssa (viisi isää), etäiset etäisät, joilla oli heikko side lapsiinsa (neljä isää), ja läheiset etäisät, jotka asuivat erillään lapsistaan mutta tapasivat näitä usein (kolme isää).

Päihdeisänä ydinperheessä

”Ehjää ydinperhettä” pidetään Ritva Nätkinin (2003) mukaan vieläkin oikeana ja alkuperäisenä perhemallina asiantuntijoiden perhekeskustelussa. Esittelen tässä luvussa, minkälaista suhdetta lapsiin ja päihdeongelmaan kuvataan ydinperheessä elävien isien kertomuksissa.

Perheenisien tarinoissa päähenkilön ikä on keskeinen erottava tekijä. Nuorten perheenisien kertomukset isyydestä olivat tässä hetkessä kiinni olevia ja niukasti tunneilmauksia sisältäviä, kun taas aikuisten lasten keski-ikäiset isät pohjivat ja peilasivat isyyttään vuosikymmenten kokemusta vasten ja ilmaisivat runsaasti tunteitaan. Vanhempien miesten tarinoissa alkoholiongelma otettiin ikään kuin elämään kuuluvaksi osaksi. Nuorien isien tarinoissa suhde alkoholiin ei ollut muotoutunut samalla lailla pysyväksi osaksi elämää. Nuoriin isiin verrattavassa suhteessa alkoholiin oli yksi vanhempi isä, joka kertoi aloittaneensa ”tissuttelun” jäätyään pois työelämästä.

Nuorten perheenisien tarinat

*Tom*i on kolmikymppinen, totisen tuntuinen ja niukkasanainen mies. Hän kertoo heti aluksi, että heidän perheessään on ongelmana se, että molemmat juovat. Hän moittii vaimoaan siitä, että tämä ei myönnä ongelmaansa. Tomi on ensimmäistä kertaa alkoholivieroituksessa ja itse hakeutunut sinne.

Tomi asuu vaimonsa ja kolmen lapsen kanssa, joista yksi, 13-vuotias poika on vaimon aikaisemmasta suhteesta. Tyttö on neljävuotias ja poika yhden vuoden ikäinen. Hän kertoo, että lapset voivat hyvin ja että heille hankitaan kaikki, minkä he tarvitsevat. ”Lapset ovat tärkeintä elämässä”, Tomi sanoo.

Tomi kertoo puuhailevansa kaikenlaista lasten kanssa; hän tekee näille myös ruokaa. Hänellä on pelkästään hyviä muistoja lapsista, ei yh-

tään huonoa. Hänen mielestään suhde vaimon poikaan on kunnossa, ja tämä pärjää hyvin koulussa. Tomi on mielestään onnistunut isänä ”tosin hyvin”. Isän mallin hän kertoo saaneensa omilta vanhemmiltaan.

Vaikka Tomin lapsuudenkoti oli hänen mielestään kunnan koti, jossa sai hyvän kasvatuksen, hän ryhtyi juomaan. ”Itse sen pullon korkin aukaisin”, hän sanoo. Hän oli aloittanut kokeilunhalusta nuorena, kun kaveriporukka oli vetänyt mukaansa. Nyt hän haluaa päästä viinasta eroon. Pariskunnalle ovat ulkopuoliset sanoneet, että heillä olisi asiat hyvin, jos vain pystyisivät olemaan juomatta. Tomi ei pidä itselleen sopivana hoitomuotona ”jossain ihmeen juttutuokioissa” käymistä; sen sijaan hän uskoo oman tahdon voimaan ja lenkillä käyntiin. Tukea hän odottaa saavansa sisaruksiltaan.

Eetu on pidättyväisen tuntuinen, 25-vuotias ja kolmen lapsen isä. Vanhin on kuusivuotias, seuraava puolitoistavuotias ja nuorin kahden kuukauden ikäinen. Hän on juuri vapautunut vankilasta. Kun hän lähti kärsimään rangaistustaan, vaimo odotti keskimmäistä, ja hänen vapaututtuaan perhe oli jo viisihenkinen.

Isäksi tulo 19-vuotiaana oli Eetun mielestä ”ihan hyvä juttu”, ja lasten kanssa on myös mennyt ”ihan hyvin”. Hän kertoo ulkoilevansa lasten kanssa: vanhin lapsi lähtee hänen mukaansa ulkoiluttamaan koiraa. Hyvä isä on hänen mielestään sellainen, joka touhuaa lasten kanssa mutta pitää myös rajat. Liian kova kuri ei ole hyväksi. Hän ei lapsuuden kodissaan uskaltanut rangaistuksen pelosta kertoa vaikeuksistaan.

Eetu kertoo, että hänen isänsä joi ja oli aggressiivinen. Hän lähti opiskelemaan isän valitsemaa ammattia ja jätti opiskelut kesken. Nyt hän ajattelee, että olisi pitänyt valita itse. Myös toinen opiskeluyritys päättyi keskeytykseen, ja nyt Eetu suunnittelee opintojen loppuun saattamista.

Eetun mielestä lapset eivät ole kärsineet hänen alkoholin käytöstään. Juominen on hänen mukaansa jäänyt yhteen iltaan. Kuitenkin hän on ehtinyt tehdä rötöksiä alkoholin vaikutuksen alaisena. Alkoholi ei sovi hänelle, kuten ei myöskään hänen isälleen, hän sanoo. Hän on keskustellut päihdeongelmastaan päihdekliniikalla ja muiden ulkopuolisten kanssa. Tulevaisuus näyttää hänen mielestään hyvältä. Lapsilleen hän toivoo ”normaalista elämää”. Hän pitää tärkeänä, että lapset saavat valita oman alansa.

Yhteistä näille pienten lasten isien tarinoille ovat kertomukset lasten perushuolenpidosta ja arjen pyörittämisestä pikkulapsiperheessä, johon myös isä osallistuu. Erona ns. tavallisen perheen arkeen ovat kertomukset alkoholiongelman ilmenemisestä heidän ja heidän lastensa elämässä. Kummankaan tarinassa ei myönnetä, että alkoholista olisi ollut suoranaista haittaa lapsille. Tomin tarinassa lapset saavat kaiken tarvitsemansa, Eetun tarinassa taas kohdistetaan huomio vankeilatuomion istumiseen eikä alkoholinkäyttöön.

Tarinoiden päähenkilöiden suhteet omaan isään kuvataan erilaisiksi: Tomi kuvaa suhteensa isäänsä läheiseksi ja lämpimäksi. Hänen mukaansa isällä ei ollut päihdeongelmaa. Eetu kuvaa suhteensa isäänsä negatiivisävytteiseksi ja ilmaisee halunsa olla erilainen kuin isänsä sekä suhteessa alkoholiin että omiin lapsiinsa.

Nuorten miesten tarinoita sävyttää toiveisuus ja usko tulevaisuuteen. Tomin tarinassa ratkaisu löytyy siitä, että päähenkilö pääsee viinasta eroon. Eetun tarinassa nuori isä suunnittelee koulutuksen saattamista loppuun ja normaaliin perhe-elämään asettumista.²

Keski-ikäisten perheenisien tarinat

Markun ja Hannun tarinassa on paljon samaa. Tarinoissa kuvataan normiydinperhe-elämää, jossa keskiössä ovat oman kodin rakentaminen, lasten urheiluharrastus ja selvä ero vaimon ja miehen tehtäviin perheessä. Sen sijaan Heikin tarinassa perhe-elämä ei näyttäytyä tasaisena normielämänä, vaan myös ongelmia tuodaan esiin. Sekin on normitarinasta poikkeavaa, että hänen

2 *Tomin kohdalla tein poikkeuksen ja hyppäsin tarinan ulkopuolelle. Haastateltuani hänet huolestuin hänen lastensa tilanteesta – hänhän puhui moneen otteeseen vaimonsa alkoholiongelmasta. Niinpä otin yhteyttä päihdehoitopaikan henkilökuntaan ja kysyin, onko lasten tilanne tarkistettu. Sain kuulla, että lapset oli otettu huostaan haastattelun tekemisen aikoihin. Haastattelussa Tomi kertoo ymmärtävänsä, että sekä hänen että vaimon olisi lopetettava juominen. Sen sijaan hän ei ymmärrä sitä, että juominen aiheuttaa haittaa lapsille. Arvelen, että Tomin vaimon juominen on ollut ratkaiseva tekijä lasten huostaanotolle. Mitenhän olisi menetelty, jos Tomi olisi ollut raitis ja vain vaimo juonut? Hannele Forsbergin (1995, 112) mukaan hyvän vanhemmuuden kriteerit ovat sukupuolisidonnaisia: jos perheen äiti syytää tai toisesta ”ratkeaa”, aletaan puhua lastensuojeluperheestä. Näin ei helposti tapahdu, jos perheen isä juo tai sairastuu vakavasti. Ritva Nätkinin (2003) mukaan alkoholinkäytön tiukat sukupuolistuneet käytännöt ovat osittain purkautuneet, kuitenkin äitien päihteiden (ongelma)käyttöä pidetään tuhoisana lasten hyvinvoinnille. Se on keskeinen lasten huostaanoton perustelu.*

tarinassaan alkoholiongelma puhkeaa vasta myöhemmällä iällä.

Markku on 55-vuotias, naimisissa ja kolmen lapsen isä, lapsista vanhimmat ovat aikuisia ja nuorin teini-ikässä. Kaksi nuorimmaista asuu vielä kotona, vaikka 23-vuotiaalla onkin jo oma firma. Hän nostaa talon rakentamisen tärkeäksi projektikseen, jonka hän suoritti ollessaan kotisänä nuorimman lapsen syntymän jälkeen. Hän kertoo olleensa matkatöissä yli 30 vuotta ja tällä hetkellä opiskelee uutta ammattia. Markku korostaa rooliaan perheen elättäjänä, vaikka vaimokin käy töissä.

Markun mielestä isäksi tulo oli hieno asia. Pojilla oli lukihäiriö, kuten oli ollut isälläänkin. Erona oli kuitenkin se, että poikien häiriöihin osattiin suhtautua oikein ja nämä saivat tukiopeutusta. Hän kertoo olleensa paljon mukana poikien urheiluharrastuksissa huoltoporukoissa. Myös tytön kanssa hän on harrastanut urheilua. Hän sanoo olevansa ”kuin luotu siihen hommaan”. Hänen oma isänsäkin urheili.

Markun isä oli sodan käynyt mies, joka oli auktoriteettihahmo kotona. Isä ryyppäsi kotona lauantaipullonsa tehtyään viikon töitä. Markku arvelee, että päihteiden käyttö on perua sodasta. Markku korostaa moneen kertaan sodan vaikutusta isäänsä.

Markku pitää itseään hyvänä isänä, kun on selvin päin. Kun hän rupeaa ryyppäämään, hän eristyy itselleen rakentamaansa pihamökkiin. Hyvä isä on hänen mielestään sellainen, joka tekee kaikkensa perheen eteen. Itse hän on mielestään hyvä isä, koska on tuonut perheelle leipää yli 30 vuotta, rakentanut omakotitalon ja ollut lasten ja lastenlasten kanssa. Hyvä isä on mukana lasten harrastuksissa, läksyjen teossa, television katselussa.

Markku katsoo olevansa alkoholisti, joka ei voi juoda pulloakaan. Markun puheesta tulee vaikutelma siitä, että hän pitää juomisvaihettaan pihamökissä luonnollisena osana elämäänsä.

Hannu on kuusikymppinen, päihdekuntoutuksessa oleva mies ja kolmen aikuisen lapsen isä. Lapset asuvat omillaan ja pärjäävät Hannun mukaan hyvin. Hän on ollut 30 vuotta avioliitossa, asuu itse rakentamassaan rivitalossa ja vaikuttaa taloudellisesti hyvinvoivalta.

Hannu kertoo melko avoimesti alkoholiongelmaastaan ja vaikeasta lapsuudestaan sekä suhteestaan isäänsä. Hän liikuttuu puhuessaan lastensa tärkeydestä itselleen ja kertoessaan omasta lap-

suudestaan avioerolapsena. Toisaalta hän kertoo syyllisyyksistään, toisaalta ylpeilee omalla ja lastensa pärjäämisellä.

Kun kysyn niistä ajoista, jolloin Hannusta tuli isä, hän vastaa kertomalla oman kodin rakentamisesta. Hänestä oli tärkeää rakentaa koti tulevalle perheelleen ennen kuin menee naimisiin. Hän korostaa sitä, että rakensi kolmelle lapselle huoneet, ja kolme heitä sitten tuli. Hän pitää tätä Jumalan johdatuksena. Hannu kertoo, että sai seurata läheltä lasten kasvamista – toisaalla taas puhuu siitä, että töitten takia ehti olla liian vähän lasten kanssa. Hän ei varsinaisesti kerro isäksi tulostaan vaan ulkoisista puitteista ja yleisellä tasolla. Tässä yhteydessä hän kertoo myös vaimonsa kotiin jäämisestä lapsia hoitamaan. Hänen mielestään vaimon teko oli kunnioitettava, koska päiväkodit olivat ”pioneerikouluja”.

Lastensa kanssa Hannulla oli yhteisenä liikuntaharrastus. Varsinkin tyttäriään hän kehuu hyvinä urheilijoina. Lapset pärjäivät myös koulussa.

Hannu selittää juomisensa olevan seurausta työelämän paineista ja hänen omasta kunnianhimoistaan. Hän oli myyntipäällikkönä ja tapasi asiakkaitaan ympäri Suomea. Tapaamisten yhteydessä tavattiin kallistella laseja. Hänen mukaansa juominen vaikutti ”kasvatustapahtumaan ja perheen yhdessäoloon negatiivisesti”. Tämä on yksi asia, jonka hän haluaisi jälkepäin muuttaa. Hän ilmaisee tyytyväisyytensä siitä, että lapset eivät käytä alkoholia. Perhe on ollut tukena, kun hän on ollut päihdekuntoutuksessa nyt ja aikaisemmin.

Hannun vanhemmat erosivat, kun hän oli kuusivuotias. Eron jälkeen äidin sukulaiset ottivat hänet hoiviinsa, mutta kasvattiäiti kuoli hänen ollessaan kahdentoista. Sen jälkeen hän joutui nuoremman veljensä kanssa uuteen kasvattikotiin. Isä ei huolinut lapsiaan uuteen parisuhteeseensa. Hannu vaikuttaa katkeralta isälleen. Hän kertoo, että isä tunnusti heidät vasta sitten, kun he olivat menestyneet elämässä. Isällä oli alkoholiongelma.

Markun ja Hannun ”kulissit kunnossa” -tarinoissa päähenkilöt korostavat lasten pärjäämistä. Lapsilla on ollut hyviä harrastuksia, urheilu ennen kaikkea. Tarinoiden isät ovat mielestään hyviä isiä, kun he osallistuvat lasten harrastuksiin. He eivät kiellä alkoholiongelmaansa, mutta ongelma on ollut kauan osana heidän elämänsä ja kummankin tarinasta välittyy vaikutelma tilanteeseen sopeutumisesta. Markku oikeuttaa juo-

misensa sillä, että hän juo piilossa, Hannu taas liiallisella kunnianhimoillaan työelämässä.

Heikki on kuusikymppinen, ja hänellä on kaksi aikuista lasta. Hän on ollut naimisissa 40 vuotta, ja sanoo rakastavansa vaimoaan erittäin paljon.

Heikki kertoo ”ihanista hetkistä” lasten kanssa näiden ollessa pieniä. Ihan tavallinen arki on hänen mielestään ollut ihaninta. Huonoja hetkiäkin sisältyy suhteessa lapsiin. Tytär sairastui anoreksiaan yläasteikäisenä. Pojalla taas on paha alkoholiongelma, jonka vuoksi tämä on sairaseläkkeellä.

Isäksi tulemisestaan Heikki kertoo, että hän muistaa hetken, kun sairaalasta soitettiin ja kerrottiin pojan syntymästä. ”Tunne oli voimakas ja mukava olo”, hän kuvailee. Kun sitten tyttö tuli, niin ”ei tahtonut uskoa, että se oli totta”.

Heikki harrastaa poikansa kanssa tietotekniikkaa ja moottoripyöräilyä. Tytön kanssa ei ollut puhe yhteisistä tekemisistä. Hyvä isä on hänen mielestään rakastava, sellainen, joka rakastaa lapsiaan ja tukee näitä harrastuksissaan. Hän on vaimonsa kanssa kuljettanut lapsiaan harrastuksiin. Hän kertoo, että heidän kasvatuksensa on ollut vapaata.

Isyyden mallia Heikki kertoo saaneensa omalta isältään, joka oli ”maailman paras isä”. Heikin mukaan hänellä on ollut ”turvallinen, kunnon” koti. Hän ei ole koskaan nähnyt kumpakaan vanhemmistaan humalassa.

Heikki kertoo, että aloitti ”eläkeputkeen” päästyään kotona tissuttelun, joka johti terveydellisiin ongelmiin. Ongelmien ilmetyä hän ajautui sairaalaan kautta päihdekuntoutukseen. Hän on ollut saamaansa hoitoon erittäin tyytyväinen ja ihmettelee, että ”tämmöstä näinkin hienoo tukeamista” on olemassa. Heikki haluaa pohtia kansani kysymystä siitä, ”miksi jeppe juo”.

Heikin tarinassa ei korosteta lasten ongelmia elämän suurina vastoinkäymisinä, eikä hänen tarinansa saa missään vaiheessa katkeraa tai negatiivista sävyä. Heikki kertoo elämästään kommentimatta asioita muuten kuin tunneilmaisuuilla, jotka nekin liittyvät rakkauden ja onnen tunteisiin. Tarinassa ei rakennella perhe-elämän todellisuutta peittäviä kulisseyksiä, mutta ei ongelmia mitenkään tarinassa korostetakaan. Muodostuu vaikutelma siitä, että päähenkilö on hyväksynyt elämänsä vaikeuksineen päivineen.

Keski-ikäisten perheenisien juomistarinoissa oli yhteistä se, että avioliitto ja ydinperhe olivat pysyneet koossa perheenisien juomisesta huoli-

matta. Tarina on tutun tuntuinen aika monen suomalaisen lähipiiristä tai omasta perheestä. Joissain tapauksissa perheenisä hakeutuu hoitoon, toisissa tapauksissa ei hakeudu. Jälkimmäisissä tapauksissa miehiä voisi olla vaikea saada kertomaan juomisensa vaikutuksesta perhe-elämään. Vaimolla on yleensä keskeinen rooli perheen koossapitäjänä.

Etäiset etäisät – syrjässä isyydestä?

Ja mullahan meni kaikki asiat aina ihan päin seinää, koulut meni päin seinää ja kaikki on mennä päin seinää. Ja se näkyy vielä tässä... ja vankilat kierretty ja. (Olli 35 v.)

Näiden marginaalissa elävien neljän 35–47-vuotiaan etäisän alkoholiongelma näkyi jo ulkonäöstä, eivätkä he itsekään kaihtaneet puhua päihhteiden, vankilassaolojen ja asunnottomana olon täyteisestä elämästään. He olivat miehiä, joita ei yleensä nähdä tai haluta nähdä isinä ja jotka itsekään eivät juuri puhu isyydestään. Näiden miesten tarinassa elämä on täynnä epäonnistumisia ja alamäkeä, aivan kuten Olli yllä olevassa lainauksessa kertoo. Nämä ovat isätarinoita marginaalista, tarinoita, joita kuitenkin miehet itse pitivät tärkeinä. Tarinat olivat sen verran samanlaisia elämän kulun pääpiirteitten suhteen, että näen ne yhtenä syrjäytyneen isän tarinana.

Puhelinväleissä olen kyllä ollut koko ajan, hyvinki intensiivisesti. Että hän niinku äänestä tunnistaa vielä oikean isänsä. Että ku äitisi on naimisissa toisen miehen kanssa, mutta tyttö ei ikinä unohda kuitenkaan, kuka on oikea isä. (Veke 47 v.)

Etäisät kertoivat tapaavansa lapsiaan varsin satunnaisesti. Tapaamattomuuteen he ilmoittivat monenlaisia esteitä. Veken mielestä parin sadan kilometrin etäisyys oli ylivoimainen este tapaamiselle, niinpä tyttären tapaamisesta oli kulunut jo kymmenisen vuotta. Muina syinä tapaamattomuudelle mainittiin asunnottomuus, oma päihdeongelma ja rikollinen elämäntapa. Olli oli yrittänyt tavata lapsiaan näiden kotona.

Se oli tota niin yhdessä vaiheessa oli silleen, että kun se ei onnistunut, kun sillä oli uus miesystävä, niin siellä asunnolla tapaaminen, etten mä soke niitten elämää. Kun siitä kerran jo tuli niin kova riita sen uuden miesystävän kanssa, että sehän meni ihan oikeuteen asti. Niin sitte meillä oli tapaamiset Ensi- ja turvakodilla. Mutta se oli se kolme tuntia valvottu tapaaminen kuukaudessa, se 3–4 kertaa ehkä onnistu, mutta sitte mul-

la sattu oleen kaikkee muuta just niinä päivinä, oikeudenkäynti yhtenä kertana ja sitten seuraavalla kerralla mä olin pidätettynä (...) (Olli 35 v.)

Etäisä Jannen puheesta tulkitsen katkeruutta lapsen äitiä kohtaan. Tämä oli hänen mielestään järjestelmällisesti estänyt häntä olemasta minkäänlaisessa yhteydessä lapseensa. Hän oli haastatelluista ainoa, joka purki katkeruuttaan lapsen äitiä kohtaan. Tämä nousi suorastaan haastattelun pääteemaksi isäkokemusten tai lapsesta puhumisen edelle. Janne oli mielestään toipunut alkoholiongelmasta, oli uudestaan naimisissa ja asui omissa asunnossa. Aikaisemmin hän oli asunut kadulla. Jannella oli virallinen tapaamisoikeus, kuitenkin hän ei ollut kääntynyt sosiaalitoimen puoleen tapaamisten järjestelyissä.

Lasten äidit säätelivät näissä tarinoissa alkoholiongelmaisten miesten yhteydenpitoa ja tapaamista lastensa kanssa. Henrik oli poikkeus, sillä hän tapasi toisella paikkakunnalla asuvaa tyttärtään oman äitinsä välityksellä. Edellisen kerran tapaamisesta hän kertoi:

H: (...) viimeks kun tavattiin, mä olin juonut erittäin paljo, pitkään ja. Sillon yllättäen tulivat käymään mun äitini kanssa.

(...)

U: Sä olit sit juovuksissa, kun ne tuli käymään, niin miten ne reagoi sitte? Lähtikö ne pois vai?

H: No totta kai surullisesti, koska mä oon juonut erittäin pitkään ja erittäin paljo. (...) Joo, se oli surkea tapaaminen tääki siinä mielessä, että mä rupesin itkee ja halaamaan sitä, hänellä tuli tippa silmään, ja meidän muori tietää mun tilanteeni. Se oli niinku viimeinen kohtaaminen. (Henrik 40 v.)

Useimmat etäisät kertoivat asuneensa lastensa kanssa, kun lapset olivat olleet pieniä. Seuraavassa Veke ja Janne kertovat:

V: Kyllähän mä käytin ulkona hain tarhasta esimerkiksi. Kaikki nämä systeemit, että ei mitään puuttunu siinä mielessä.

U: Että sinä olit mielessäs niinku mallikelpoinen isä silloin vielä?

V: Kyllä mä omistani huolen piän! Meiän suvussa on tiukat periaatteet, mistä mä oon lipsunu viinan takia. (...) (Veke 47 v.)

No sillon... Jussi kun synti, mä olin sen synnytyksessä mukana. Mutta mä olin sielläkin vähä päihteesä ja, niinku sillai että sitä ei huomattu, sillai että olin jonku viinipullon juonu siinä. Totta kai vähä jännitti ki ja sillai niinku... Ja sitte ilokaasua otin siellä synnytyksessä, mä halusin vaan nimenomaan kokeilla, miten se toimii. (...) ihan hyvä fililishän siitä tuli. Mä valokuvasin koko synnytyksen. Kaikki siellä meni ihan hyvin. Kyllä se mun mielestä oli kyllä hieno kokemus sillon. (Janne 44 v.)

Hoivasta ja osallistumisesta kertovia episodeja tai selostuksia leimasi alkoholin häilyminen jossain taka-alalla tai peräti etualalla, kuten Jannen kertomuksessa synnytykseen osallistumisesta. Ainoastaan Henrik kertoi, ettei ollut osallistunut lapsen hoitamiseen lainkaan. Miehet tunnustivat suoraan ja kaihtelematta, että juominen hallitsi tai oli hallinnut heidän elämäänsä ja vaikuttanut heidän vieraantumiseensa lapsestaan ja kyvystään toimia täysipainoisesti isänä. Kuitenkin he halusivat tavata lapsiaan ja kertoivat ikävöivänsä näitä.

U: Nii...Oottasit sää sitte, että sä saisit nähdä niitä enemmän?

O: No kyllähän mää ootan, mutta kun vähä iteltäänki pitäis odottaa vähä enemmän, kun se on ehotonta se...se lasten äiti on tosi tarkka siitä, että mä en saa olla päihtyneenä yhtään. (Olli 35 v.)

U: Kun sä ajattelet tota omaa isyyttä, niin oot sä miettiny ittees isänä koskaan? Tai oisit sä toivonu jotain, et sä oisit pystyny olemaan parempi isänä tai jotain?

H: En mä oo palannu siihen, mutta niinkun mä oon niinku sanonu tyttärelle, että mää rakastan sitä. Ja hän sano mulle puhelimesta, joo hänki minua. Niinku tämmöstä että. Ja sitte myöskin olen niinku sanonu myöskin muille, ja muistaakseni olen myöski sanonu tyttärelle, että parasta mitä elämässäni on tapahtunu, tai saanu aikaiseksi. (Henrik 40 v.)

Etäisät olivat ylpeitä lapsistaan, näiden menestyksestä ja omasta isyydestään. Veke kertoi olevansa varma, että hänen tyttärensä kyllä tunnistaa, kuka on hänen oikea isänsä, vaikka ei ole nähnyt isäänsä kymmeneen vuoteen. Biologinen isä oli hänen mielestään lapsen oikea isä. Veke kertoi myös, että tytär menestyi hyvin koulussa. Isien puheesta tulkitsen helliä tunteita lapsiaan kohtaan. Paitsi ylpeydestä ja kaipauksesta, isät kertoivat rakkauden tunteistaan.

Läheisten etäisien tarinat

44-vuotias Petri, 49-vuotias Matti ja 54-vuotias Erkki ovat etäisiä, jotka asuvat erillään lapsista mutta pitävät näihin tiiviisti yhteyttä. Seuraavassa syvennyn lähemmin Petrin ja Erkin isätarina. Petrin tarina on erityinen siinä mielessä, että hän kertoo paitsi tunteistaan myös runsaasti ruumiillisista läheisyyden kokemuksistaan. Erkin tarinan erityisyys perustuu avoimuuteen hänen kertoessaan väkivaltaisesta käytöksestään. Kaikkien kolmen tarinoissa kerrotaan jonkin asteisista mielenterveysongelmista.

Intohimoisen isän tarina

No, kun esimerkiksi tyttö syntyi, niin sehän oli elämän mahtavin kokemus, ku mä odotin niin kauheesti tyttöä. Kaikki ku kysyi, että kumman sä haluat, normaali vastaus on, että ei oo väliä kunhan se on terve. Niin mä vastasin kaikille, että mä haluan tytön, koska mä halusin tytön jostain syystä. (...) Tosin luulin, että se on poika, kun sydänäänistä veikkattiin, et se on poika. Sit mä katoin, että miks nuo pallit on halki. Mut sehän oli tyttö. Mutta tota niin onnesta itkin, ku se syntyi. (Petri 44 v.)

Petri on kolmen lapsen isä ja yhden aikuisen miehen sosiaalinen isä. Lapset ovat 15–19-vuotiaita. Hän ei asu lasten ja heidän äitinsä kanssa vaan vieraaisella kadulla. Heillä on ollut tällainen järjestely jo ensimmäisen lapsen syntymän aikoihin. Lasten äiti on tiukka siitä periaatteesta, ettei Petri tapaa lapsiaan edes yhtä olutpulloa juoneena. Petrin mielestä tällainen tiukkuus on johtanut hänen juomiseensa salassa.

Petri kuvailee tunteikkaasti lastensa syntymää ja tekemisiään lastensa kanssa. Esikoinen, tytär on hänen sanojensa mukaan hänelle tärkein. Toisen lapsen kohdalla hän tunnustaa käyttäneensä jo enemmän alkoholia, joten tämä lapsi jäi hänelle vieraammaksi. Hän kertoo yrityksistä ottaa keskimäinen lapsi erityishuomion kohteeksi keksimällä yhdessäolon muotoja. Petri kertoo episodeja leikeistä lasten kanssa, kun nämä olivat pieniä. Tyttärestään hän kertoo muiston, kuinka tämä pienenä tuli aamuisin hänen kanssaan kylpyhuoneeseen, ja he viettivät yhteisen hetken. Petri myöhästyi toista tämän takia. Nykyään tytär saattaa tulla ystäviensä kanssa isän luo iltaa viettämään. Hän puhuu, miten ”ihanalta tuntui”, kun lapset pienenä nukkuivat hänen vieressään. Petri kertoo, että häntä harmittaa, että lasten omat menot menevät joskus sovittujen tapaamisten edelle. Petrin mukaan hänen lapsensa pärjäävät hyvin.

Hyvä isä on Petrin mielestä sellainen, jolla on todella aikaa lapsilleen ja joka osallistuu näiden tekemisiin. Hän osaa mennä lasten tasolle, vaikka pitääkin rajat ja antaa sääntöjä. Hän on saanut mallia omalta isältään, isän veljeltä ja papalta. Lapsuuden kasvuympäristöään hän kuvailee turvalliseksi yhteisöksi.

Petrillä tuntuu olevan varmat mielipiteet sukupuolirooleista ja isyydestä. Hän kadehtii äidin suhdetta lapseensa, joka on läheinen synnytystehtävän vuoksi. Hän olisi valmis itse synnyttämään, jos pystyisi. Hän puhuu pitkään isyyden

muutoksesta, kuinka isyys on toisaalta nykyään vahvempi mutta toisaalta myös heikentynyt avioerojen vuoksi. Hänen mielestään biologisen isyys on yliarvostettua. Hänellä on kokemusta hyvin toimivasta sosiaalisesta isyydestä.

Petrillä on diagnosoitu sekä psyykkisiä että fyysisiä sairauksia. Kuitenkin hänellä menee mielestään tällä hetkellä hyvin. Joskus hänellä on masennuskausia, mutta kun lapset tulevat käymään, hän saa voimia siivota ja paistaa näille sydänlehtuja.

Petri ilmaisee tarinassaan intiimejä läheisyyden tunteitaan lapsiinsa. Aihe on arka, melkein pä tabu, sillä pedofilian pelosta on muodostunut jarru näistä tunteista puhumiselle (Jämsä 2010, 34). Väestöliiton suorittamassa Isyyden kielletyt tunteet -kyselyssä Juha Jämsän (2010, 34) mukaan isien tarinoissa nousi esiin huolestuttava ilmiö, koska useampi mies koki fyysisen läheisyyden lapsiinsa mahdollisesti johtavan epäilyksiin vääranlaisesta läheisyydestä. Tämä on ikävää, sillä monet nuoret isät haluaisivat olla erilaisia kuin oma isänsä, joka yleensä on ollut fyysisesti etäinen.

Petrin tarina on intohimoisien isän tarina. Intohimoa ilmaisee paitsi vahvat tunteenilmaisut lapsia kohtaan myös hänen kiinnostuksensa ja mielipiteensä isän asemaa kohtaan. Tulkitsen Petrin tarinasta myös intohimon varjopuolta, nimittäin jonkin asteista takertumista lapsiin.

Väkivaltaisen isän tarina

Haastattelin Erkin osastolla, jossa hän on sanojensa mukaan pitemmällä vieroitusjaksolla. Erkki on 54-vuotias, ja hänellä on kaksi aikuista lasta ensimmäisestä avioliitostaan. Hän erosi lasten äidistä näiden ollessa viisi-kuusivuotiaita. Lisäksi hän on sosiaalinen isä kahdelle aikuiselle miehelle, joiden äidin kanssa hän on ollut naimisissa 15 vuotta. Hänen biologisella pojallaan on kaksi pientä tytärtä.

Ensimmäisen lapsen, pojan syntymästä hän kertoo avoimesti vähän poikkeavan tarinan. Hänellä oli ennen pojan syntymää ollut yksi elämänsä syvimmistä masennuskausista. Hän oli fyysisesti ja psyykkisesti raskaassa työssä. Hän kertoo olleensa vuoden täysin raittiina näinä aikoina. Hänen tunteensa olivat heilahdelleet laidasta laitaan. Hän sai sairaslomaa töistä. Iloakin oli paljon mukana, hän sanoo.

Erkki pitää itseään ”vanhakantaisena” sanoessaan, että poika oli hänelle läheisempi. Hänellä

oli enemmän yhteistä pojan kuin tytön kanssa. Pojan kanssa hän harrasti ”teknistä touhuilua”, tyttö seurasi ”jossain laidalla”. Kaiken kaikkiaan perhe liikkui perheenä paljon yhdessä lasten ollessa pieniä. Lapsilla menee hänen kertomansa mukaan hyvin.

Alkoholi alkoi olla kuvassa mukana lasten ollessa pieniä. Parisuhde kariutui tämän takia, vaikka he olivat olleet perhehoidossa päihdehoitolaitoksessa. Erkki kertoo kokeneensa tunnontuskia juomisensa takia. Hänen mukaansa juovuksissa olemiseen on liittynyt myös pahoinpitelyä ja ylikuria tai liiallista kurinpitoa. Hänen syyllisyytensä ovat heränneet erityisesti siitä, kun hän mielestään vasta nyt lapsenlapsilleen pystyy antamaan sellaista, mitä ei omille lapsilleen pystynyt. Juomisen Erkki oli aloittanut murrosiässä. Kun kysyn, hän kertoo, että on puhunut myöhemmin lastensa kanssa juomisestaan. Hänen tyttärellään on kuitenkin ”kieltosysteemi päällä” asian suhteen. Erkki analysoi juomistaan jonkinlaisena itsensä rankaisemisena. ”Tilanne riistäytyi käsittää sen takia, että mä pidin niin itteeni huonona”, hän sanoo.

Erkin mielestä hyvä isä on sellainen, joka on läsnä fyysisesti ja henkisesti, ettei ole minkään aineen vaikutuksen alainen vaan omana itsenään. Erkin mielestä lapset vaistoavat juomisen, vaikka aikuinen olisi hilpeä. Omasta isästään hän antaa negatiivisen kuvan poissaolevana isänä.

Erkin kertomus on täynnä tilitystä syyllisyyden tunteista. Kun kysyn Erkiltä, pystyykö hän antamaan itselleen anteeksi, hän vastaa kielteisesti ja perustelee vastaustaan väkivaltaisella käytöksellään. Erkki puhuu samoin kuin Petri tunteista, jotka Isyyden kielletyt tunteet -kyselyssä nousivat esille. Tällainen on väkivaltaisuuden lisäksi lapsen syntymää seurannut masennus. Vasta viime aikoina on alettu kiinnittää huomiota isien synnytyksen jälkeiseen masennukseen, jota kansainvälisen tutkimuksen mukaan potee neljä prosenttia miehistä. (Jämsä 2010, 63.)

Lopuksi

Päihdeisien kertomat tarinat olivat koskettavia ja viime kädessä yhtä erilaisia kuin isien tarinat yleensä. Haastatellut miehet olivat hakeutuneet päihdehoitoon, mikä merkitsee päihdeongelman ja avun tarpeen tunnustamista. He puhuivat mielellään kokemuksistaan isinä ja alkoholi-

liongelmastaan. Kun oltiin päihdehoitopaikassa, päihdeongelmasta puhuminen tuntui luontealta siihen asti, kun päästiin keskustelemaan päihteenkäytön ja vanhemmuuden kytköksistä. Nämä asiat tuntuivat olevan vaikeasti lähestyttäviä ja hävettäviä – sekä haastattelijalle että haastateltaville. Paitsi että omasta päihdeongelmasta puhuminen, varsinkin jos ei ole niin sanotusti toipunut, on tabu, myös itsestä puhuminen vanhempana ei ole helppoa varsinkaan miehelle.

Päihdeisien tarinoissa lapset olivat useimmiten hyvin pärjääviä ja menestyneitä, mikä voi kertoa asioiden kaunistelusta. Vain yhden isän tarinassa kerrottiin suoraan syyllisyyden tunteista, ja tässä tarinassa päähenkilö suomi itseään ankarasti väkivaltaisesta käytöksestään. Epäsuorien syyllisyyden tunteiden tunnistaminen vaatisi syvemmälle menevää haastattelua kuin tässä tutkimuksessa toteutettu.

Yli puolella haastatelluista on ollut alkoholiongelmainen tai poissaoleva isä. Maritta Itäpuiston ja Martti Grönforsin (2004) mukaan isän alkoholiongelma on erityisen haittaava poikalapsen

kehitykselle. Ongelman periytyvyydestä on myös jonkin verran todisteita, mutta siitä, miten ongelma periytyy, ei ole saatu luotettavia todisteita. Alkoholi voi toimia itsehoitokeinona lapsuuden aikaisia ahdistavia muistoja vastaan.

Hälyttävänä asiana aineistosta nousi, että nuoret perheenisät kielsivät oman juomisensa vaikutuksen lapsiinsa. Kuitenkin tutkimuksessa (Itäpuisto 2005) ja Lasinen lapsuus -selvityksissä (Ilva & Roine 2010) on havaittu, että vanhemman päihdeongelma aiheuttaa lapsille monenlaista haittaa ja häiriötä ja että kyseessä ei tarvitse olla edes kovin rankka päihteenkäyttö.

Päihdeisät eivät hevillä tarjoa omaa tarinaansa julkaistavaksi kirjana tai aikakauslehtien palstoilla, kuten heidän lapsensa ovat tehneet. Siksi olisi tärkeää jatkaa päihdeisien tarinoiden keräämistä ja tutkimista. Tärkeää olisi saada myös sellaiset päihdeongelmaiset isät pohtimaan vanhemmuuttaan, jotka eivät ole hakeutuneet hoitoon. Päihdeisien omien tarinoiden kertomisella voi olla vapauttava ja voimistava merkitys sekä isille että heidän lapsilleen.

TIIVISTELMÄ

Ulla Kosonen: Päihdeongelmaisten miesten tarinoita isyydestä

Päihdeisistä kerrottu kulttuurinen tarina on yksipuolinen eikä vastaa todellisuutta. Myöskään tutkimuksessa päihdeisät eivät ole saaneet ääntään kuuluviin. Jonkin verran on olemassa empiiristä aineistoa aikuisten lasten kokemasta päihdeisestä. Haastattelin 12 päihdehoitoon hakeutunutta alkoholiongelmaista isää, jotka olivat eri-ikäisiä ja erilaisissa perhesuhteissa ja sosiaalisessa asemassa eläviä sekä biologisia että sosiaalisia isä. Muodostin päihdeisien tarinoista kolme kategoriaa: perheenisien, etäisten etäisien ja läheisten etäisien tarinat. Nuoret perheenisät kertoivat jaetusta vanhemmuudesta ja lapsistaan huolehtimisesta eivätkä nähneet alkoholinkäyttönsä haittaavan lastensa elämää. Keski-ikäisten perheenisien tarinoista kaksi oli ”kulissit kunnossa” -tarinoita, joissa isien alkoholin käyttö kuului ikään kuin normaalielämään. Kolmas, keski-ikäisen perheenisän tarina poikkesi muista: alkoholin käyttö oli ryöpsähtänyt hallinnasta vasta työelämästä pois jäätyä. Toiseen ryhmään päihdeisiä luokittelin etäiset etäiset, jotka olivat joutuneet eroon lapsistaan päihdeongelman, asunnottomuuden tai rikollisen elämän vuoksi. Heidän tarinoissaan kerrottiin ylepeydestä omasta isyydestä. Läheisten etäisien tarinoille yhteistä oli kiinteä yhteys muualla asuviin lapsiin. Intohimoisen isän tarinassa ilmaistiin voimakkaita

fyysisen läheisyyden kokemuksia. Väkivaltaisen isän tarinassa kerrottiin paitsi väkivaltaisen käytöksen aiheuttamista syyllisyyden tunteista myös synnytyksen jälkeisestä masennuksesta. Haastatellut miehet olivat hakeutuneet päihdehoitoon, mikä merkitsee päihdeongelman ja avun tarpeen tunnistamista. He puhuivat mielellään kokemuksistaan isinä ja alkoholiongelmaastaan. Päihdeisien tarinoissa lapset olivat useimmiten hyvin pärjääviä ja menestyneitä, mikä voi kertoa asioiden kaunistelusta. Vain yhden isän tarinassa kerrottiin suoraan syyllisyyden tunteista, ja tässä tarinassa päähenkilö suomi itseään ankarasti väkivaltaisesta käytöksestään. Epäsuorien syyllisyyden tunteiden tunnistaminen vaatisi syvemmälle menevää haastattelua kuin tässä tutkimuksessa toteutettu. Hälyttävänä asiana aineistosta nousi, että nuoret perheenisät kielsivät oman juomisensa vaikutuksen lapsiinsa. Yli puolella haastatelluista on ollut alkoholiongelmainen tai poissaoleva isä. Päihdeisät eivät hevillä tarjoa omaa tarinaansa julkaistavaksi kirjana tai aikakauslehtien palstoilla, kuten heidän lapsensa ovat tehneet. Siksi olisi tärkeää jatkaa päihdeisien tarinoiden keräämistä ja tutkimista. Tärkeää olisi saada myös sellaiset päihdeongelmaiset isät pohtimaan vanhemmuuttaan, jotka eivät ole hakeutuneet hoitoon. Päihdeisien omien tarinoiden kertomisella voi olla vapauttava ja voimistava merkitys sekä isille että heidän lapsilleen.

KIRJALLISUUS

- Alakoski, Susanna: Sikalat. Porvoo: Schildt, 2007
- Franzen, Peter: Tumman veden päällä. Helsinki: Tammi, 2010
- Huttunen, Jouko: Isänä olemisen uudet suunnat. Hoi-va-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Jyväskylä: PS-kustanus, 2001
- Ilva, Minna & Roine, Mira: Vanhempien päihteidenkäytön vaikutukset lapseen: Katsaus aiheesta tehtyyn suomalaistutkimukseen. Teoksessa: Roine & Ilva & Takala (toim.): Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. Raporttisarja nro 57. Helsinki: A-klinikkasäätiö, 2010
- Itäpuisto, Maritta: Pullon varjosta valoon. Vanhempiensa alkoholinkäytöstä kärsineiden selviytymistarinoita. Selvityksiä E. Yhteiskuntatieteet 22. Kuopio: Kuopion yliopisto, 2001
- Itäpuisto, Maritta: Kokemuksia alkoholiongelmiaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Julkaisu- ja E. Yhteiskuntatieteet 124. Kuopio: Kuopion yliopisto, 2005
- Itäpuisto, Maritta & Grönfors, Martti: Isä, poika ja pullon henki. Teoksessa: Hänninen, Vilma & Ylijoki, Oili-Helena (toim.): Muuttuuko ihminen? Tampere: Tampereen Yliopistopaino, 2004
- Jämsä, Juha: Millaista on isän rakkaus? Teoksessa: Jämsä, Juha & Kalliomaa, Susa (toim.): Isyyden kielletyt tunteet. Vammala: Väestöliitto, 2010
- Jämsä, Juha: Miesten synnytyksen jälkeinen masennus. Teoksessa: Jämsä, Juha & Kalliomaa, Susa (toim.): Isyyden kielletyt tunteet. Vammala: Väestöliitto, 2010
- McMahon, Thomas & Rounsaville, Bruce J.: Substance abuse and fathering: adding poppa to the research agenda. *Addiction* 97 (2002): 9, 1109–1115
- Morgan, D.: Epilogue. Teoksessa: Hobson, B. (toim.): Making men into fathers. Men, masculinities and the social politics of fatherhood. Cambridge University Press, 2002
- Mykkänen, Johanna: Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 388. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2010
- Nätkin, Ritva: Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa: Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.): Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljissä. Helsinki: Gaudeamus, 2003
- Oksanen, Susanna: ”Alkoholista kärsivien joukossa on eniten niitä, jotka eivät ole koskaan ottaneet ryyppyäkään.” Tutkimus Huoltaja/Sosiaaliturvalahden välittämästä alkoholiperheen kuvasta vuosina 1960–2004. A-klinikkasäätiön monistesarja nro 55, 2006
- Simon, John: Koneen ruhtinas. Pekka Herlinin elämä. Keuruu: Otava, 2009.